

МАКТАБ ЁШИДАГИ БОЛАЛАРНИНГ МАЪНАВИЙ ЮКСАЛТИРИШДА ПЕДАГОГИКАНИНГ ЎРНИ

Сотволдиева Орзигул Маъруфжон қизи

Фарғона давлат университети педагогика ва
психология факултети 3-курс талабаси

Махаммаджонов Жаҳонгир Зокиржон ўғли

Фарғона давлат университети педагогика ва
психология факултети 2-курс талабаси

Собирова Азизахон Марибжон қизи

Фарғона давлат университети педагогика ва
психология факултети 2-курс талабаси

***Аннотация:** Ушбу ишда мактабгача ёшдаги болаларни маънавий-ахлоқий тарбиялаш зарурияти, ҳамда йнинг ўзига хос хусусиятлари борасида фикр юритилади.*

***Калит сўзлар:** ахлоқ, маънавий-ахлоқий тарбия, ахлоқий онг, ахлоқий хулқ атвор, маънавий-ахлоқий ривожланиши, ахлоқий ҳис-туйғу, тасаввур, маданий хулқ-атвор.*

Ахлоқ сўзи – лотинча «морос», яъни морал, мантиқ сўзидан келиб чиқиб, у ҳеч қаерда қатъий ёзиб қўйилмаган ижтимоий қонундир. Инсон кундалик ҳаётида ундан (ахлоқ нормаларидан) норма сифатида фойдаланади. Ахлоқий тарбия нормалари ҳар бир жамиятнинг ҳуқуқий нормаларига асос бўлади. Ахлоқий тарбияда киши ахлоқий билимларни ўзлаштирибгина қолмай, ҳар қандай вазиятларда ўзини ана шу нормаларга муносиб тута оладиган кишилар ахлоқий тарбияланган ҳисобланади. Ахлоқий тарбияланган кишида барқарор маънавий мотивлар шаклланиб бўлади. Бу мотивлар эса ўша кишини жамиятда муносиб хулқ-атворга рағбатлантиради. Ёш авлодни жамиятга, меҳнатга, ўзига муносабатни очиб берувчи маънавий фазилатларга мувофиқ равишда тарбиялаш тарбияланувчи шахсни, ахлоқий тарбиянинг педагогик ва психологик асосларини чуқур билишни талаб қиладиган мураккаб жараён дир. Ахлоқий билимларни онгли равишда ўзлаштириб олишгина болаларга атрофдаги

кишилар хатти-ҳаракатидаги қайси жиҳатлар яхши-ю, қайсилари ёмон эканлигини англаб олишга ёрдам беради.

Мактабгача таълим ташкилотларида маънавий-ахлоқий тарбияни ташкил этиш ижтимоий тарбиянинг муваффақиятини таъминловчи энг муҳим омил саналади. Маънавий-ахлоқий таълим ва тарбия ўзаро боғлиқлик, узвийлик, алоқадорлик ҳамда диалектик характерга эга бўлиб, шахс маънавий-ахлоқий камолотини шакллантириш асоси ҳисобланади. Маънавий-ахлоқий таълим болаларга маънавий-ахлоқий муносабатлар моҳияти тўғрисида тизимланган билимларни бериш, уларда маънавий-ахлоқий билимларни егаллашга бўлган еҳтиёжни юзага келтириш маънавий-ахлоқий онгини шакллантириш жараёни бўлиб, изчил, узлуксиз, тизимли тарзда ташкил этилиши лозим.

Қадимги файласуфлар-у, донишмандлар ижодида одоб-ахлоқ маласалари марказий ўринни эгаллаб келган. Улар ахлоқ-одобни жамиятнинг «пойдевори» деганлар. Шунинг учун жамиятнинг ҳар бир аъзосининг хулқи-одобига алоҳида еътибор билан қаралади. Маънавий- ахлоқий билимларни онгли равишда ўзлаштириб олишгина ўқувчиларга атрофдаги кишилар хатти-ҳаракатидаги қайси жиҳатлар яхши-ю, қайсилари ёмон эканлигини англаб олишга ёрдам беради. Ахлоқий тушунчаларнинг турли ёш даврларида шаклланиш даражаси турличадир.

Жумладан: 1. Ахлоқий онглилик, 2. Ахлоқий қадриятлар, 3. Ахлоқий ҳис-туйғулар.

Ахлоқ ижтимоий онг шаклланишидан бири бўлиб, муайян жамиятда яшовчи кишилар амал қилиши зарур бўлган маълум хатти-ҳаракат қоидалари йиғиндисидир. Ахлоқ одамларнинг бирбирига, жамиятга, давлатга, халқ мулкига, оилага муносабатини муайян тартибга соладиган хаттиҳаракат қоидалари тизимида намоён бўлади. Ахлоқ- кишининг ички олами, эътиқоди, фазилатлари сифатида мавжуд бўлса, одоб-шахснинг кўзга ташланадиган мулозамати, хулқ-атвори, муомаламуносабатларида намоён бўлади.

Мактабгача педагогика ёш авлодни маънавий - ахлоқий ривожланишида тарбия ва тарбияни муҳим омил деб ҳисоблайди. Педагогика ва руҳиятга оид тадқиқотлар натижаларининг ко'рсатишича, мактабгача тарбия даври боланинг маънавий шаклланишида энг муҳим бошқичидир. Шу даврда маълум мақсадга йўналтирилган тарбия-тарбия таъсирида шахснинг ахлоқий сифатлари шакллана бошлайди. 6-7 ёшда ижобий хулқ нормаларининг анча барқарор шакли юзага келади. Бола атрофдагилар билан бўладиган муносабатларида егаллаб олган ахлоқ нормаларига асосланган ҳолда иш тутадиган бўлиб қолади. Шунинг учун болаларга илк ёшдан бошлаб маънавий- ахлоқий тарбия бериб бориш муҳимдир.

Мактабгача таълим ташкилотларида мактабгача ёшдаги болаларни маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш вазифаси ва мазмуни боланинг маънавий дунёсини, унинг онгини, ахлоқий ҳисларини, шахсий сифатларини тарбиялаш ва ривожлантиришни тақозо этади.

Кичик ёшли болалар ахлоқий тасаввур ва билимларни фақат уйин машғулотларида яхши ўзлаштириб оладилар. Болалар томонидан ўзлаштириб олинган ахлоқий тасаввурларни улар онгли равишда тушуниб йетишлари дастлаб машғулотларда, кейинчалик ўйин, меҳнат жараёнларида, сайрда, мусатқил фаолиятлар орқали амалга оширилади.

Мактабгача таълим ёшидаги болаларга ахлоқий тарбия беришда ҳар хил метод ва усулларни қўллаш муҳим аҳамиятга егадир. Ахлоқий тарбия методлари - болаларнинг ахлоқий тасаввур ва билимларни егаллаб олишга қаратилган фаолият усулидир. Мактабгача ёшдаги болалар тарбияланадиган ахлоқий хусусиятлар, ҳуқ-атвор қоидалари орасида инсонпарварлик муҳим ўрин тутаяди. Инсонпарварлик ҳисси ахлоқ нормалари ва қоидаларини ўргатиш асосида ривожланади.

Бунинг учун болаларни яхши ишларни қилишга ўргатиб бориш керак. Инсонпарварликни тарбиялашда болаларнинг ёшини эътиборга олиш зарур. Кичик болага яхши бўл деганингиз билан яхши бўлиб қолмайди, чунки унда яхшилик билан ёмонликни тўғри таҳлил қилиш ҳаётий тажрибаси йетишмайди. Бу ёшдаги болаларни яхши ишлар қилишга ўргатилади: йиқилиб тушган болани турғазиб қўйишга ёрдам бериш, унинг устки кийимларини қоқиб қўйиш, юпатиш, ўсимлик ва ҳайвонларни парвариш қилиш, ўйинчоғини ўртоғига бериб туриш, тик турган кишига жой кўрсатиш, энг муҳими бошқаларга кўрсатилган хизматдан хурсанд бўлишга ўргатиш.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. <http://old.lex.uz/docs/>;
2. <https://anticorruption.uz/uz/item/what-is-corruption>;
3. Vazirlar Mahkamasining “Tibbiyot xodimlari malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash tizimini takomillashtirish to‘g‘risida” 2009-yil 18-dekabrdagi 319-son qarori;
4. O‘zbekiston Respublikasining 2021-yil 22-apreldagi O‘RQ-684-sonli “Davlat xaridlari to‘g‘risida”gi Qonuni;
5. Egamberdiyev, O. A. O., Turdaliyev, A. Y. O., & Maxamadjonov, J. Z. O. (2021). Kasbiy kompetentlikni shakllantirishning pedagogik asoslari. *Science and Education*, 2(11), 985-991.

6. Zarnigor, R. A. Q., Egamberdiyev, O. A. O. G. L., & Sotvoldiyeva, O. M. R. Q. (2021). Pedagogik kompetentlikning: nazariy va amaliy tahlili. *Science and Education*, 2(9), 309-314.
7. Egamberdiyev, O. A. O., Sotvoldiyeva, O. M. Q., & Turdaliyev, A. Y. O. (2021). PEDAGOGIK MAHORATNING MUAMMOLI O'ZLASHTIRISH YO'LLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 535-542.
8. Yusufovich, A. A., & O'G'Li, E. O. A. (2022). BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOIK ASOSLARI. *Science and innovation*, 1(B3), 40-46.
9. Alisher o'g'li, E. O. (2022). O 'ZBEKISTONDA MADANIYAT VA SAN'AT TARIXI MASALALARI. *Journal of new century innovations*, 14(3), 33-36.
10. Alisher o'g'li, E. O. (2022). O'QUVCHILARNI TANQIDIY FIKRLASHGA O'RGATISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. *Journal of new century innovations*, 4(1), 52-59.
11. Alisher o'g'li, Y. O. (2022). IJTIMOY MUHITNING SHAXS RIVOJLANISHIGA TA'SIRI. *PEDAGOGS jurnali*, 18(1), 220-225.
12. Yusufovich, A. A. (2020). ISSUES OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE, WHICH IS AN INTEGRAL PART OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE EDUCATIONAL PROCESS. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol*, 8(7).
13. Tojimamatov, J., & Egamberdiyev, O. (2022). THE IMPORTANCE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE FORMATION OF PSYCHOLOGICAL HEALTH OF A PERSON.
14. Egamberdiyev, O., Kholdarova, Z., & Khusanova, M. (2022). THE ORDER OF THE APPEARANCE OF THE PEOPLE'S DIPLOMACY OF THE GREAT SILK ROAD COUNTRIES.
15. ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). NEED TO FORM CREATIVE COMPETENCE IN EDUCATORS. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(3), 162-165.
16. ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL ACTIVITY OF EDUCATIONAL ORGANIZATIONS. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(3), 166-169.

- 17.ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). DIFFERENT APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S SPEECH. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(3), 158-161.
- 18.Oyatillokh Alishero'g'li, E. (2022). Ways and Methods of Formation of Communicative Competence in Future Teachers. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 2(4), 63-65.
- 19.Oyatillokh Alishero'g'li, E. (2022). Ways and Methods of Formation of Communicative Competence in Future Teachers. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 2(4), 63-65.
- 20.Iqboljon O'g'li, T. J., & Alisher o'g'li, E. O. (2022). THE IMPORTANCE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE FORMATION OF PSYCHOLOGICAL HEALTH OF A PERSON. *PEDAGOGS jurnali*, 9(3), 4-7.
- 21.Alisher o'g'li, E. O. (2022). Issues of Retraining and Professional Development of Pedagogical Personnel. *The Peerian Journal*, 5, 192-194.
- 22.Yusufovich, A. A., & Alisher o'g'li, E. O. (2022). PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES FOR THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(6), 1157-1161.